

„NEM ELÉG A TECHNOLOGIA, NEKÜNK IS TENNÜNK KELL VALAMIT”

Beszélgetés Király Farkassal

A Magyar Írószövetség 2013. december 7-i közgyűlésén alakult meg hivatalosan a szervezet digitális munkacsoportja, amelybe – több más online és nyomtatott orgánum mellett – a Szépirodalmi Figyelő is meghívást kapott. A munkacsoport életre hívásának okairól, a vele kapcsolatos tervekről és célkitűzésekről alapítóinak egyikével, Király Farkas költővel, szerkesztővel Vass Norbert beszélgett.

– A Magyar Írószövetség decemberi közgyűlésén jelentettétek be, hogy az Írószövetség keretein belül hozzálátatok egy digitális irodalmi munkacsoport létrehozásához. Mi a szándéka, mi a feladata az alakuló elektronikus alakulatnak, illetve tudtok-e hasonló külföldi kezdeményezésekről?

– Mindenekelőtt azt szeretnénk, hogy azok az írószövetségi tagok, akik valamilyen formában foglalkoznak a digitális irodalommal, szorosabb munkakapcsolatba kerüljenek egymással, ötleteket adjanak, véleményezzenek, ha kell: ellenkezzenek... A munkacsoport amúgy kissé lazább struktúra egy szakosztálynál, várhatóan nem is fogjuk túlbürokratizálni magunkat. Egyelőre másfél tucatnyi kollégát kerestünk meg, nagy örömeinkre senki sem zárkózott el az ötlettől.

Nagyjából három fő csoportba lehet sorolni a szándékainkat: az egyik a tájékoztatás, a másik az építkezés, a harmadik pedig az érdekvédelem. A tájékoztatást egyrészt a csoporthoz csatlakozott és tapasztalataikat megosztani vágyó kollégák, másrészt külső, nem irodalmár szakemberek bevonásával tervezzük, előadások és hasonló események keretében, amelyeken mindenkit szívesen látunk majd. Az építkezés az Írószövetség világhálós jelenlétét érinti: szeretnénk a honlap holt tereit érdekes elemekkel gazdagítani. Például egy virtuális '56-os emlékszobával, ahová felkérnénk az akkori eseményeket

megélt tagokat a visszaemlékezéseik megírására. Emellett szeretnénk létrehozni a szövetség jeleseinél – örökös tagok, posztumusz örökös tagok – egyfajta online panteonját, ez utóbbihoz azonban csak akkor láthatunk hozzá, ha szakemberek feldolgozták az archívumunkat; ez nagy munka lesz. Az érdekvédelem terén sokat kell tanulnunk, és sokat kell majd tennünk is – egyszerűen meg kell tanulnunk megvédeni a virtualitásban egyre gyengülő szerzői jogainkat.

Ami a külföldi írószervezetek kebelében működő hasonló csoportokat illeti: nincs tudomásom hasonlóról. Arra viszont van példa, hogy írószervezetek állást foglaltak a digitális állapotba került művek okozta gondokkal szemben. Például a Kanadai Írók Szövetsége tisztpontos, a digitális korszak íróinak jogait rögzítő „bullát” (Writer’s Bill Of Rights For The Digital Age) tett közzé, az Egyesült Államokban működő írószövetség (Authors Guild) pedig beperelte a Google-t a Google Books projekt miatt. Tehát valami mozog a legnagyobb írószervezetekben is...

– Érdekelne, hogy mióta érlelődik bennetek az ötlet, s kíváncsi volnék persze arra is, hogy az Írószövetség tagjai, vezetői hogyan fogadták a felvetéseket.

– Nem tudom pontosan megmondani, mikor és kinek a fejéből pattant ki az ötlet. Nagyjából fél éve kezdtünk arról beszélgetni, hogy szervezeti, azaz írószövetségi szinten is kellene foglalkozni az irodalom digitalizálását kísérő vagy abból következő jelenségekkel. Persze nem volt ez minden előzmény nélkül. Ezelőtt egy évvel kért fel az Írószövetség, hogy az Íróiskolájában tartsak előadást az internet és az irodalom összefonódásáról. Két dologra figyeltem fel: az egyik az, hogy az írósulisokat érdekelte a téma – vagy kitűnően mimelték az érdeklődést –, a másik pedig az, hogy világháló és a kommunikációs eszközöket használják, tudják kezelni, de az ezekkel kapcsolatos ismereteik valahogy historikusan alakultak, mindenféle strukturáltság híján.

Mondjuk ez utóbbi nem nagy csoda: az internet 1995-ben lett publikus, értelemszerűen a használatát sem taníthatták korábban a nagyközönségnek. Tehát a harmincöt év fölötti emberek nagyobb része valószínűleg autodidakta módon, az információkat innen-onnan csipegetve, kollégáktól, barátoktól begyűjtve barátkozott meg az internettel. Közéjük sorolható az Írószövetség tagságának a nagyobbik része, ezen kívül pedig van egy olyan kontingens is a tagságban – elnézést a kifejezésért, nem akarok senkit megbántani, de ezt így neve-

zik –, amely digitális analfabéta. Ez pedig nem elfogadható állapot: szerzők, de kiadói munkatársak vagy kiadóvezetők is úgy igyekeznek túlélni a folyóirat- és könyvpiacot, hogy a létező technológiai megoldásokról vajmi kevés ismeretük van. Szerzőként, kiadókként és írószervezetként is le vagyunk maradva az olvasói igényektől – no nem az esztétikai elvárásaitól, hanem a szövegeket hordozó közegeket illetően.

Ezt az Írószövetség vezetősége is jól látja, egyre több közöttük a fiatal, akik tisztában vannak mindezzel. Ezért nem is kellett sokat győzködnünk Szentmártoni János elnököt. Amikor október vége táján felvetettük egy szakosztály vagy munkacsoport alakításának ötletét, felkarolta az ügyet. Ekkor változtak a kezdeményező társaimmal folytatott beszélgetések megbeszélésekké, és ekkor hoztunk létre egy teendőtlistát, amire az Írószövetség vezetősége is rábólintott. A téli szünet után elkezdődik majd az érdemi munka – először is a legfontosabbal, a lehetőségeink alapján megvalósítható feladatok kiválasztásával.

– A digitális munkacsoport megalakulásáról tájékoztató rövid levélben azt írtátok, hogy médiumváltásra vagy legalábbis – kicsit óvatosabban fogalmazva – médiumbővülésre hívnátok fel a tagság figyelmét. A bővülés meggyőződésem szerint javarészt lezajlott már, aki akart, mostanra többnyire beköltözött az online rezervátumba, ahonnan havonta-kéthavonta ki-kilógatja azért párszáz papírlapját. Mit gondolsz, még meddig, s hány menekült teheti meg mindezt?

– A folyóiratok esetében a bővülés valóban nagyjából lezajlott. Sőt, a beköltözés az „online rezervátumba” immár nem teljesen preferencia kérdése: amióta az irodalmi lapok fő mecénása, a Nemzeti Kulturális Alap a támogatási szerződésekben kiköti, hogy minden lapnak interneten elérhetővé kell tennie az archívumát, azóta beléptünk a médiumbővülés utolsó fázisába. Meglátjuk majd, hogy ezt a záradékot mennyire veszik komolyan a felek, hogy kik teljesítik ezt a feltételt és kik nem, hogy lesz-e valamilyen retorzió a támogató részéről, és ha igen, az miben fog állni. Ugyanakkor arra is fogadni mernék, hogy a nyomtatott lapoknak még van egy, a mai technológiai fejlődés mellett gálánsnak mondható kifutási idejük, egy-másfél évtized biztosan – a mostani ötvenesek generációjának irodalmat olvasó, a számítógépek minden formájától idegenkedő tagjai tizenöt-húsz év múlva is olvasni fognak, természetesen nyomtatott lapokat. Lehet, hogy nem papírra nyomtatottat, de mindenképpen valami ahhoz nagyon hasonlót.

Más a helyzet a könyvkiadás területén. Míg az Amazon, a legnagyobb nemzetközi világhálós könyvesbolt már több mint két éve több e-bookot ad el, mint nyomtatottat, addig nálunk a villanykönyvek kereskedelmi forgalma mérhetetlenül kicsi. És nem a kínálat hiánya miatt – a gondok a szerencsétlen árpolitikával, az elektronikus fizetési kultúra hiányával, az e-bookokat terhelő hatalmas áfával, a támogatások hiányával vannak. Alapvető gazdasági igazság, hogy a fogyasztó megszerzi magának azt, amit akar, pontosan annyiért, amennyit a termékre költeni hajlandó. Ha ingyen akarja a könyvet, és a könyv valahol ingyen hozzáférhető, akkor úgy fogja megszerezni, akár illegálisan is. Ha a könyvkiadásunk nem leli meg hamarosan a módját annak, hogy a minőségi irodalmat úgy és annyiért kínálja a fiatal olvasóknak, ahogy és amennyiért azok vevők lennének arra, sejtésem szerint egyszer csak nagy bajban fogja találni magát. Addig viszont megmaradnak a nyomtatott könyvek, már csak azért is, mert a könyvkiadóknak nem lesz más bevételi forrásuk.

– A digitális irodalom – fogalmazzátok meg a levélben, amelyre az előbb is utaltam – alternatívát kínál arra, hogy a szövegek (lapok és könyvek) olcsóbban és hatékonyabban jussanak el az olvasókhoz. Az ár mérséklése és a világhálón keresztül történő terjesztés hatására vajon tényleg visszatálnak az olvasók a(z e-)könyvekhez? Vulgárisabban, ez azt is jelenti, hogy ha lenne pénzük és ha bármikor útba esne nekik egy kiosk, akkor az emberek sokkal többet olvasnának?

– Hogy így olcsóbban és hatékonyabban eljutnak a szövegek az olvasókhoz, ahhoz nem fér kétség. Tudom, hogy ha az általam is szerkesztett irodalmi folyóirat nyomtatásban jelenne meg, egész biztosan nem olvasnák Kanadában meg Ausztráliában. De talán Erdélyben meg a Felvidéken sem. Elsősorban azért, mert valószínűleg el sem jutna ezekre a helyekre. Másodsorban meg azért, mert pénzbe kerülne, miközben van számos ingyenes olvasási alternatíva. Az internet előtt ez nem így volt – most viszont így van, és ezen változtatni nemigen tudunk. Persze ha ingyen terjesztenénk, volna némi esélyünk a nyomtatott lappal is, az viszont kész veszteség lenne. És ezzel valószínűleg minden kulturális folyóirat így van. Ezt a helyzetet lehet szeretni vagy gyűlölni, vagy lehet másképp, összetettebben viszonyulni a kérdéshez, de egyvalamit nem lehet: ignorálni.

Azzal azért nem áltatnám magam – és másokat sem –, hogy a digitalizált és online elérhető szövegek valamiféle olvasási forradalmat

hoznának. A honi lakosság cirka hatvan százaléka sohasem olvas könyvet. Ezelőtt negyven évvel a könyvet sosem olvasók még csak a népesség negyven százalékát tették ki. Ez nem is annyira megdöbbentő: az emberek inkább tévét néznek vagy a közösségi oldalakon lógnak. Nyilván a tévé is nevelhet olvasásra, de a tévén nem lehet olvasni. A közösségi oldalak viszont kifejezetten alkalmasak a könyveknek a potenciális olvasó orra alá dörgölésére – ehhez viszont az kellene, hogy az internauta két-három kattintással eljuthasson a neki ajánlott szöveghez. Ez pedig nem mindig lehetséges.

Amúgy meg: mi is az a könyv? Mekkora kell legyen a szöveg terjedelme ahhoz, hogy könyvként tekintsünk rá? Mondjuk százhusz oldal? Mondjuk. És mi a helyzet egy e-book esetében? Lehet ötvenoldalas? Lehet. Oldalanként öt forintért árulható? Árulható. Megér ötvenoldali kellemes olvasmány kétszázötven forintot? Persze. Ez volna a megoldás? Sajnos nem tudom. Valószínűleg nem pénz kérdése az olvasás. Dől ránk az ingyenes információ, fuldoklunk benne. Aki olvasni akar, de nem tud vagy nem akar könyvet venni, az eljár a könyvtárba. Akinek volna pénze könyvekre, de nincs helye a tárolásukra, az szintén eljár a könyvtárba. Ha fiatal, van legalább egy okostelefonja és ingyen akar olvasni, talán e-könyvtárakban, legális „letöltő központokban” – például Magyar Elektronikus Könyvtár, Digitális Irodalmi Akadémia – keresgél. Vagy illegális helyeken...

Azt viszont tudom, hogy a kilencéves gyerekem már nem az első könyvet olvassa e-könyv-olvasón. Ugyan igyekszem minden olvasnivalót papíron a kezébe adni, de ez nem mindig sikerül. Számára természetesen a villanykönyv olvasása meg a „dedikált eszköz” használata, az első pillanattól nem mutatott semmiféle averziót irántuk. Úgy látom, nincs képlet annak a kiszámolására, hogy az újabb és újabb technológiák mennyire és milyen irányban fognak változtatni az olvasói szokásokon. Hogy nekünk tetsző irányba mozduljon el az olvasási kedv, ahhoz nem elég a technológia, ahhoz nekünk is tennünk kell valamit.

– Úgy tudom, felmerült bennetek más területen dolgozó tanácsadók bevonása is. Milyen jellegű szakemberekre gondoltatok például?

– A lehető legtöbbféle szakemberre. Jó lenne, ha egy – vagy több? – digitális és internetes szerzői jogban jártas jogászt meg tudnánk hívni az Írószövetségbe, hogy „hozza képbe” a tagságot a felhőbe kerülő alkotások védelmét, felhasználási feltételeit illetően, hogy meséljen minél többet a netes kalózkodásról és az ellenük bevethető eszközökről.

De jó lenne az is, ha valaki bemutatná tagjainknak a korszerű kütyüket. Ha valaki az előbb említett MEK és DIA, vagy a MANDA működéséről beszélne. Én szívesen látnék egy olyan prezentációt, amelyen interaktív tananyagot mutatna be valaki, jó esetben interaktív tábla használatával. Ugyanígy: a mecenatúra képviselőit is meg kellene hívni, hogy beszéljenek a digitalizált irodalommal kapcsolatos középtávú terveikről. És biztosan a kultúrpolitika oldaláról is van olyan személy, aki érdekes dolgokat tudna megosztani az Írószövetséggel. A paletta tehát széles – igyekszünk majd a lehető legtöbb segítséget megszerezni.